

УДК: 720.92+378.013+306

кандидат педагогічних наук, доцент Карпова С. М.

Одеська державна академія будівництва та архітектури,

Архітектурно-художній інститут

**КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ
СФОРМОВАНOSTІ ХУДОЖНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ**

Дослідження присвячено аналізу критеріїв оцінки, показників та рівнів сформованості художньо-професійної культури майбутніх архітекторів у архітектурному вищому навчальному закладі. Обговорюється поняття «художньо-професійна культура майбутнього архітектора».

Ключові слова: художньо-професійна культура майбутнього архітектора, архітектурна освіта, компоненти, критерії, показники, рівні сформованості художньо-професійної культури.

Карпова С. Н. Компоненти, критерии оценки, показатели и уровни сформированности художественно-профессиональной культуры будущих архитекторов / Одесская государственная академия строительства и архитектуры, Архитектурно-художественный институт, Украина, г.Одесса

Исследование посвящено анализу критериев оценки, показателей и уровней сформированности художественно-профессиональной культуры будущих архитекторов в архитектурном высшем учебном заведении. Обсуждается понятие «художественно-профессиональная культура будущего архитектора».

Ключевые слова: художественно-профессиональная культура будущего архитектора, архитектурное образование, компоненты, критерии, показатели, уровни сформированности художественно-профессиональной культуры.

Svetlana Karpova. Components, evaluation criteria, indicators and levels of formation of artistic and professional culture of future architects / Odessa State Academy of Construction and Architecture, Architecture and Art Institute , Ukraine, Odessa.

Research is devoted to the analysis of evaluation criteria, indicators and level of development of artistic and professional culture of the future architects. architectural higher education. Discusses the concept of "artistic and professional culture of the future architects".

Key words: artistic and professional culture of the future architects, architectural education, components, criteria, indicators, levels of formed artistic and professional culture.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку архітектурної освіти пов'язаний зі зміною соціального замовлення на підготовку майбутніх архітекторів, високою затребуваністю цих фахівців в сучасному суспільстві. Протягом усіх років існування людства архітектура слугувала своєрідним способом відображення його світогляду та культури.

Розуміння архітектури як культурної діяльності актуалізує низку проблем, найважливіша з яких – виховання майбутнього архітектора не тільки як професіонала, а й людини певної культури. У цьому контексті особливої актуальності набуває пошук шляхів і засобів формування у майбутніх архітекторів художньо-професійної культури в процесі навчання в архітектурному вищому навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема формування професійної культури майбутніх фахівців не є новою в наукових дослідженнях. Теоретичні та методологічні аспекти її формування в період підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності розглядаються у працях І.Багаєва, Н. Бакланової, С. Батишева, А. Деркача, Е.Зеєра, Н. Крилової, Н.Кузьміної, В.Сластьоніна та ін. Розглянуто культурологічні основи змісту і технології навчання майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі (А. Вербицький, Ю.Громико, І. Ісаєв, В. Ледньов, Н. Нікандров та інші).

У контексті культурологічного підходу досліджено механізми, тенденції, умови, форми, методи і засоби формування окремих компонентів професійної культури: духовної (Є. Артамонова, Б. Братусь, Н.Щуркова); методологічної (В. Краєвський, В. Тамарін, А. Ходусєв); професійно-психологічної

(Н. Ліфінцева); проектної (Л. Гур'є). Розглянуто психологічні основи професійної культури фахівців художнього профілю (Н. Бакланова); культурно-естетичний зміст і професійні засади діяльності (Н. Валькова); професійна культура архітектора (Г.Веслополова, Н.Качуровська), професійна культура дизайнерів (А. Ассесоров, Н. Воронов, Е. Ковешнікова, Н. Солов'йов, С. Хан-Магомедов).

Однак, проблема формування художньо-професійної культури майбутнього архітектора до теперішнього часу не була предметом наукового дослідження.

Мета статті – схарактеризувати компоненти, критерії, показники та рівні сформованості художньо-професійної культури майбутніх архітекторів.

Виклад основного матеріалу. Професійна культура в більшості джерел [2, 3] трактується як комплекс знань, умінь і навичок, оволодіння якими робить фахівця конкретного виду діяльності майстром своєї справи. Таке розуміння стосовно професійної культури архітектора є досить загальним і абстрактним, оскільки не містить вказівки на складну, системну природу професійної діяльності архітектора. З давніх часів і по сьогоднішній день він є не тільки інженером-проектувальником майбутньої архітектурної споруди, а й художником, який повинен органічно вписувати цю споруду в навколишнє середовище, його природний ландшафт; фахівцем, який повинен передбачити, спрогнозувати, як ця споруда буде слугувати людям в майбутньому, наскільки вона буде відповідати їхнім нагальним інтересам, ціннісним прагненням та потребам, що постійно розвиваються [1].

У рамках цієї діяльності художньо-професійна культура майбутніх архітекторів» являє собою специфічну складову загальної професійної культури архітектора, що характеризує естетичні норми й художні цінності, якими він послуговується у створенні своїх проектів та опановує у процесі професійної підготовки до цього виду діяльності .

За своєю структурою художньо-професійна культура архітектора складається із трьох компонентів: когнітивного, операційного, ціннісно-

орієнтаційного. Когнітивний компонент відображає обізнаність у художніх принципах і способах їх втілення в процесі створення архітектурних об'єктів. Операційний – вміння практично втілювати художніми образотворчими засобами задуми, образи в реальні архітектурні об'єкти. Ціннісно-орієнтаційний компонент визначається бажанням, прагненням, потребою архітектора створювати архітектурні об'єкти за певними художніми канонами.

В умовах підготовки майбутніх архітекторів у вищому навчальному закладі формування їх художньо-професійної культури забезпечується дисциплінами спеціального художнього циклу, серед яких важливе місце посідає дисципліна «Рисунок». Одним з результатів освоєння майбутніми архітекторами цього курсу є їхня художньо-професійна культура.

У процесі дослідження нами було висунуто припущення, що вивчення цього предмета студентами сприятиме формуванню у них художньо-професійної культури як складової професійної культури архітектурної діяльності за певних педагогічних умов: професійної спрямованості спеціальної художньої підготовки майбутніх архітекторів; інтегрування змісту та завдань професійно-зорієнтованих архітектурних та спеціальних художніх дисциплін у процесі підготовки майбутніх архітекторів; поетапної актуалізації практико-зорієнтованих навичок образотворчої діяльності студентів у процесі розробки архітектурних проектів.

Згідно з цим припущенням були виділені відповідні показники компонентів художньо-професійної культури майбутніх архітекторів.

Показники когнітивного компонента в структурі художньо-професійної культури майбутнього архітектора розглядалися за гностичним критерієм, як вимірювання ступеня інформованості, зорієнтованості майбутніх архітекторів в предметі і способах здійснення професійно-архітектурної діяльності на підставі застосування художніх зображувальних засобів в умовах архітектурної освіти і в межах виконання архітектурно-проектної діяльності. На підставі цього критерію була виділена система знань, якими повинен володіти майбутній архітектор. Це – знання основ теорії композиції; основ теорії зображення на

площині; різних художньо-графічних матеріалів і технік рисунка, як інструменту і засобу для вираження творчих архітектурних ідей через уяву та уявлення; способів конструктивно-логічного моделювання.

Операційний компонент у структурі художньо-професійної культури майбутнього архітектора оцінювався за процесуальним критерієм, як вимірювання ступеня практичної підготовки до застосування засобів образотворчої діяльності під час архітектурного проектування та створення архітектурних об'єктів. Показниками даного компонента виділені такі вміння: вирішувати композиційні завдання різної складності в архітектурному проектуванні з використанням засобів образотворчої діяльності; створювати зображення архітектурних об'єктів у різному ракурсі, доповненням стафажем і антуражем; відтворювати зображення архітектурних об'єктів по пам'яті та за уявленням; виконувати архітектурні начерки, ескізи по пам'яті та за уявленням у формі «подорожніх замальовок»; використовувати різноманітні художньо-графічні матеріали для вираження архітектурних ідей.

Ціннісно-орієнтаційний компонент визначався за рефлексивним критерієм як оцінювання ступеня усвідомлення особистістю цінності та художньої досконалості створених архітектурних проектів, використаних при цьому художніх еталонів архітектурно-проектної діяльності.

Визначаючи зміст даних компонентів, ми орієнтувалися на характеристику професійної діяльності фахівців-архітекторів, представлену в державному освітньому стандарті вищої професійної освіти за спеціальністю 6.06012 «Архітектура будівель та споруд» за напрямом підготовки 1201 «Архітектура».

За результатами констатувального зрізу було виявлено три рівні сформованості художньо-професійної культури у майбутніх архітекторів: високий, середній, низький

Високий рівень характеризується стійким прагненням критично оцінювати художню цінність результатів своїх архітектурних проектів, зіставляти свої архітектурні задуми та проекти із наявними художніми стилями

й архітектурними напрямками. Студенти цього рівня спроможні самостійно визначати власні помилки і способи їх подолання. Вони демонструють глибоке розуміння теоретичних знань основ теорії композиції, зображення предметів на площині, виявляють знання виражальних можливостей художньо-графічних матеріалів і технік рисунка як інструмента та засобу для вільного вираження своїх творчих архітектурних ідей, досконало володіють знаннями принципів і засобів конструктивно-логічного моделювання. Студенти спроможні оцінити ефективність і доцільність застосування обраних зображальних засобів в архітектурно-проектній діяльності, пропонують власні зображальні прийоми, способи та техніки під час розробки й поданні архітектурної ідеї. Вони виявляють сформовані вміння розв'язувати композиційні задачі різного ступеня складності в архітектурному проектуванні. Студенти володіють навичками виразного зображення архітектурних об'єктів у необхідному ракурсі, доповнюючи його стафажем та антуражем. Вони вільно володіють уміннями і навичками виконання архітектурних начерків, ескізів по пам'яті та за уявою. Студенти цього рівня доцільно і продуктивно використовують різноманітні художньо-графічні матеріали для вільного вираження власних архітектурних ідей.

До середнього рівня віднесено майбутніх архітекторів, яким притаманне ситуативне критичне оцінювання художньої цінності результатів своїх архітектурних проектів, зіставлення своїх архітектурних задумів і проектів із наявними художніми стилями й архітектурними напрямками, водночас вони не здатні самостійно визначити власні недоліки в художньому оформленні архітектурних проектів і способи їх подолання. Для них характерна недостатня теоретична обізнаність у сфері теорії композиції, основ зображення на площині, знань різноманітних художньо-графічних матеріалів і технік рисунка як інструмента й засобу для вираження своїх архітектурних ідей. Для студентів цього рівня характерне фрагментарне знання художніх принципів і способів конструктивно-логічного моделювання; вони вміють розв'язувати певні композиційні задачі в архітектурному проектуванні, зображати архітектурні

об'єкти, доповнюючи їх стафажем та антуражем, володіють необхідними навичками виконання архітектурних об'єктів по пам'яті та за уявою, натомість потребують додаткових умінь і навичок використання художньо-графічних матеріалів як засобу для подання архітектурних ідей. Студенти демонструють навички образотворчої діяльності, водночас архітектурні проекти мають низку суттєвих недоліків, пов'язаних із художнім рішенням, доцільністю і продуктивністю використання художньо-графічних засобів у створенні архітектурного образу.

Для студентів із низьким рівнем сформованості художньо-професійної культури характерні відсутність прагнення критично оцінювати цінність результатів своїх архітектурних проектів, невміння зіставляти власні архітектурні задуми і проекти з художніми стилями й архітектурними напрямами. Студенти не спроможні самостійно виявити і визначити способи виправлення власних недоліків у художньому оформленні архітектурних проектів. Для студентів характерні безсистемність теоретичних знань основ теорії композиції, зображення на площині, художньо-графічних матеріалів і технік рисунка, художніх принципів і способів конструктивно-логічного моделювання. У студентів цього рівня не сформовані вміння розв'язувати композиційні задачі в архітектурному проектуванні виражальними засобами, зображувати архітектурні об'єкти в певному ракурсі по пам'яті та за уявою, виконувати начерки, ескізи, використовувати художньо-графічні засоби у створенні архітектурного образу. У них виникають суттєві труднощі в самостійному створенні архітектурних задумів зображальними засобами, що не дозволяє їм розробити власний архітектурний проект.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що для студентів експериментальної (далі – ЕГ) і контрольної груп (далі – КГ) характерним є середній рівень сформованості художньо-професійної культури – 36,11% студентів. Низький рівень виявили 52,1% студентів КГ і 57,2% – ЕГ; високий – 8% студентів КГ і 8,1% – ЕГ.

Дослідження за показниками когнітивного компонента проводилося за допомогою спеціальної анкети, яка містила питання, відповіді на які вимагали базових теоретичних знань з основ образотворчої грамоти. За результатами анкетування високий рівень сформованості художньо-професійної культури майбутніх архітекторів був виявлений у 10,25% студентів. Середній рівень виявився у 43,58% студентів, низький рівень – у 46,15% студентів.

Художні здібності майбутніх архітекторів досліджувалися за методикою В. Кирєєнко [5,с.126]. Так, високий рівень вияву художніх здібностей було зафіксовано у 12,82% студентів. Середній рівень був виявлений у 74,35% студентів, низький рівень – у 12,82% студентів.

Дослідження за показниками операційного компонента проводилося за результатами виконання студентами завдань з дисциплін «Рисунок» і «Основи архітектурного проектування» за наступними параметрами: композиційне розміщення зображення в заданому форматі аркуша; лінійно-конструктивна побудова; передача пропорційних відносин; розкриття теми пластичними засобами (лінія, штрих, пляма); володіння основами графічної грамоти; виразність і цілісність зображення.

Для об'єктивності дослідження цього компонента враховувалася підсумкова оцінка з даних дисциплін і самоаналіз студентів. Для обстеження з цього компоненту використовувалася адаптована нами методика Н.М. Качуровської [4]. Так, високий рівень сформованості художньо-професійної культури з операційного компонента в експериментальній групі виявило більше студентів, ніж у контрольній на 28,8%. Середній рівень – більше, ніж у контрольній на 2,57%. Низький рівень в експериментальній групі виявило менше студентів, ніж у контрольній на 30,5%.

Дослідження ціннісно-орієнтаційного компонента художньо-професійної культури майбутніх архітекторів експериментальної та контрольної груп також виявило суттєві відмінності в їх самореалізації в архітектурно-проектній діяльності. Так, високий рівень сформованості по ціннісно-орієнтаційному компоненту був виявлений у 28,21% ЕГ і 10,2 % КГ студентів; середня – у

51,28% ЕГ і 38,46 % студентів. Низький рівень виявили 20,51% ЕГ і 51,28% КГ.

За результатами експериментального дослідження доведено, що реалізація педагогічних умов забезпечила якість підготовки майбутніх архітекторів. Так, кількість студентів, що досягли високого рівня сформованості художньо-професійної культури в ЕГ склало 29,5 % (було 8 %); середнього – 44,9% (було 34,62 %). На низькому рівні їх кількість зменшилася і становила 25,6% (було 57,27%). У КГ якісні та кількісні зміни в рівнях досліджуваної художньо-професійної культури майбутніх архітекторів були менш відчутні: кількість студентів з високим рівнем склало 9 % (було 10,26 %), з середнім – 39,7 % (було 37,6 %), з низьким – 51,3 % (було 52,14 %).

Висновки. Таким чином, статистичними методами було доведено, що реалізація педагогічних умов забезпечила якість підготовки майбутніх архітекторів. Подальше дослідження передбачається провести в дослідженні форм і методів формування художньо-професійної культури в системі архітектурної освіти; визначення змісту самостійної навчальної діяльності студентів, які освоюють професію архітектора і опановують навичками самостійного архітектурного проектування; впливу на естетичну цінність цих проектів художньо-професійної культури архітектора.

Література:

1. Асесоров А.И. Формирование профессиональной культуры будущих специалистов-дизайнеров в вузе: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Асесоров А. И.– Н. Новгород, 2009. – 20 с.
2. Валькова Н.П. Культурно-эстетический смысл и профессиональные основы художника-конструктора: дисс....канд. искусств / Н.П. Валькова. – Л., 1985. – 160 с.
3. Веслополова Г.Н. Профессиональная деятельность как основа формирования модели архитектора: дисс....канд. archit. / Г.Н. Веслополова. – М., 1995.-202 с.

4. Качуровская Н.М. Формирование профессиональной культуры будущих специалистов-архитекторов в образовательном процессе вуза / Н.М. Качуровская: дисс.... канд.пед. наук: 13.00.08. – Курск, 2005. – 183 с.

5.Киреенко В.И. Психология способностей к изобразительной деятельности / В.И. Киреенко. –М., 1959. – 304с.

References:

1.Asessorov A.Y. Formyrovanye professyonal'noy kul'tury budushchikh spetsyalystov-dyzaynerov v vuze: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / Asessorov A. Y.– N. Novhorod, 2009. – 20 s.

2.Val'kova N.P. Kul'turno-estetycheskyy smysl y professyonal'nyye osnovy khudozhnyka-konstruktora: dyss....kand. yskusstv / N.P. Val'kova. – L., 1985.-160 s.

3.Veslopolova H.N. Professyonal'naya deyatel'nost' kak osnova formyrovaniya modely arkhytektora: dyss....kand. arkhyt. / H.N. Veslopolova. – M., 1995. – 202 s.

4.Kachurovskaya N.M. Formyrovanye professyonal'noy kul'tury budushchikh spetsyalystov-arkhytektorov v obrazovatel'nom protsesse vuza / N.M. Kachurovskaya: dyss.... kand.ped. nauk: 13.00.08. – Kursk, 2005. – 183 s.

5.Кыreenko V.Y. Psykholohyya sposobnostey k yzobrazytel'noy deyatel'nosty / V.Y. Кыreenko. –М., 1959. – 304s.